

Τα κοινά στοιχεία μυθοπλασίας του Αισώπου και του Κριλόβ ως στοιχεία διακειμενικότητας και διαπολιτισμικού διαλόγου

Αντιγόνη Δημάση

(Δασκάλα, ΜΑ του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, ΔΠΘ)

1. Μύθος: Εννοιολογικές οριοθετήσεις και διδακτικές προγεύσεις

Η λέξη μύθος στα αρχαία ελληνικά σήμαινε¹ τον λόγο, την ομιλία, την αγόρευση και τη διήγηση. Ο θρύλος αποδίδει την πηγή των μύθων σε έναν Έλληνα σκλάβο, τον Αίσωπο, που έζησε τον έκτο αιώνα π.Χ. Όποιες και αν είναι οι πηγές τους, οι μύθοι αποτελούν ιδεώδη παραδείγματα ιστοριών που βασίζονται στον προφορικό και γραπτό λόγο και η δημοτικότητά τους αποδίδεται στην εγγενή τους σημασία. Σήμερα με τη λέξη αυτή εννοούμε, κυρίως, μία παραδοσιακή λαϊκή αφήγηση². Μύθοι³, είναι οι παραδόσεις των αρχαίων για θεούς και ήρωες. Στο τέλος καταλήγει να σημαίνει την πλαστή διήγηση, δημιούργημα της φαντασίας, αντίληψη που κυριαρχεί και σήμερα στον πολύ κόσμο. Ακόμα, μπορούμε να δούμε τον μύθο ως μία συμβουλή σε προσωπικό επίπεδο, μία προειδοποίηση, έναν τρόπο πρόληψης λαθών στα οποία κάλλιστα θα μπορούσαμε να έχουμε υποπέσει, αφού οι μύθοι που έχουν μείνει πιο ισχυρά στερεωμένοι στη μνήμη μας, είναι αυτοί οι οποίοι παρουσιάζουν τον πρωταγωνιστή να κάνει το «λάθος» του και αμέσως μετά, μονολογώντας να μετανιώνει για τις αποφάσεις του, έχοντας πλέον γίνει πιο σοφός από το «πάθημά» του (Νέα Ακρόπολη, 2012).

Οι μύθοι διακρίνονται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: (1) δεν έχουν συμβεί στην πραγματικότητα, (2) συνιστούν τρόπο διασκέδασης, (3) είναι ποιητικοί με στοιχεία αλληγορικά και διπλή πολλές φορές σημασία, (4) διδάσκουν το ήθος, συνήθως κάνοντας χρήση ζώων. Στους μύθους τα ζώα μιλούν και συμπεριφέρονται ως άνθρωποι και με ανάλογα χαρακτηριστικά. Αυτοί οι ήρωες ασχολούνται με απλές και κατανοητές πράξεις και καταλήγουν σε μία ορισμένη κλιμάκωση και μέσα από την αφήγηση διδάσκουν ή σατιρίζουν τους ανθρώπους (Lenaghan, 1967: 261; Caxton's Aesop, Norton, McClure, 2007: 231). Επίσης, μπορούσαν να είναι δογματικοί ή ειρωνικοί, διδακτικοί ή περισσότερο μετριοπαθείς ως προς την ανθρώπινη κατάσταση (Lenaghan, 1967: 261) και η πρόσληψή τους εξαρτάται από το κοινωνικοπολιτισμικό περιεχόμενο κατά περίπτωση.

Έχουν διατυπωθεί διάφορες προτάσεις ταξινόμιας των μύθων⁴, όπως οι μύθοι των θεών, της δημιουργίας του κόσμου, οι μύθοι των ηρώων και της δημιουργίας του κόσμου (Ράπτης, 2008: 138).

¹Έχουν διατυπωθεί δυσκολίες για την εννοιολογική οριοθέτηση του μύθου (ενδεικτικά: Ράπτης, 2008: 138).

² Επειδή εκφράζει τη συλλογική μνήμη, ο μύθος οργανώνεται ως αφήγηση που επιχειρεί να ερμηνεύσει μια υφιστάμενη κατάσταση πραγμάτων με αναγωγή της στο παρελθόν, στις απαρχές της, και περιβάλλεται το κύρος της αυθεντίας, γι' αυτό και εκφέρεται ως μονόλογος (Γενικά για τον μύθο βλ. Μύθος και Λόγος:

διαθέσιμο στο <http://www.komvos.edu.gr/endoglwssiki/systematiko/protaseis/protaseis/platon/1.htm>

³ Για τον ορισμό, τη φύση και τη λειτουργία του Μύθου βλ. Καρακάντζα (2004) σ. 25-35.

⁴ Για παράδειγμα:

- Κοσμογονικοί-Κοσμολογικοί Μύθοι
- Εσχατολογικοί Μύθοι
- Θεογονικοί Μύθοι

Οι μύθοι, πέρα από τη διασκέδαση που μπορούν να εξασφαλίσουν στα παιδιά, κατέχουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση και στην εκπαίδευσή τους σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης⁵.

Η διδακτική αξιοποίηση του μύθου και της μυθοπλασίας έχει επιχειρηθεί κατά καιρούς σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης για τη μελέτη γνωστικών περιοχών από διάφορα θεματικά πεδία (μέσα στο πλαίσιο της τυπικής αλλά και της άτυπης εκπαίδευσης), με στόχο τη γνωριμία των μαθητών και μαθητριών με την κοινωνική πραγματικότητα, την τέχνη και τον πολιτισμό (για παράδειγμα, αποτέλεσε σημαντική «πλατφόρμα» άντλησης αναγνωστικού-διδακτικού υλικού και διδακτικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του πιλοτικού Προγράμματος Μελίνα Εκπαίδευση και Πολιτισμός). Άλλωστε, η διαχείριση εκπαιδευτικών εργαλείων όπως είναι ο μύθος, η μυθοπλασία, η δημιουργία σεναρίων που παίρνουν τη μορφή ενός παραμυθιού για μαθητές της πρώτης σχολικής ηλικίας, ή ενός παιχνιδιού εξερεύνησης για μαθητές μεγαλύτερων τάξεων, συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που δημιουργεί ένα γόνιμο έδαφος για τη μελέτη εννοιών και φαινομένων (Χαλκιά κ.ά. 2000) καθώς και, μέσω της διακειμενικότητας όπως θα την ορίσουμε στη συνέχεια, στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής συνείδησης των παιδιών-αναγνωστών (Νταγιάκης, 2002: 365-366 & 370).

2. α. Ο Αίσωπος και οι μύθοι του

Θεωρείται παγκοσμίως ο κυριότερος μυθοπλάστης του οποίου οι μύθοι, γνωστοί ως αισώπειοι μύθοι, έχουν διαχρονική διδακτική αξία⁶. Το πότε ακριβώς έζησε, παραμένει ζήτημα αμφιλεγόμενο. Κατά τον Perry (1965), ελάχιστα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν ως ιστορικά ακριβή. Πληροφορίες για τη ζωή του μας δίνουν πολλοί αρχαίοι και μεταγενέστεροι συγγραφείς (Ηρόδοτος, Αριστοφάνης, Πλάτωνας, Αριστοτέλης, Ξενοφώντας, Μάξιμος Πλανούδης, Λουκιανός Γεώργιος Αιτωλός κ.ά.). Κατ' αυτούς, ο Αίσωπος γεννήθηκε στη Φρυγία τον 6^ο αιώνα π.Χ.⁷.

Αρχικά ήταν δούλος και μέσω δουλεμπορίου αγοράστηκε από τον Σάμιο φιλόσοφο Ξάνθο, έπειτα πουλήθηκε στο Σάμιο σοφό Ιάδμονα. Απελευθερώθηκε ωστόσο, αφού ο Ιάδμονας ξεχώρισε τα πνευματικά του χαρίσματα. Από την απελευθέρωσή του και μετά, η σοφία και η ευφυΐα του εκτιμήθηκαν σε κάθε γωνιά της Ελλάδας.

-
- Μύθοι χρόνου και αιωνιότητας
 - Μύθοι πολιτιστικών ηρώων και σωτηριολογικοί
 - Μύθοι πρόνοιας και πεπρωμένου
 - Μύθοι ανανέωσης και αναγέννησης
 - Μύθοι που αναφέρονται σε Ιδρυτές Θρησκειών (και ασκητές- αγίους)
 - Μύθοι Βασιλιάδων
 - Εθνεγερτικοί μύθοι
 - Ιστορικοί μύθοι
 - Φυσιολογικοί μύθοι
 - Μύθοι κοινωνικοί ή διδακτικοί (Νέα Ακρόπολη, 2012).

⁵ Για την παιδαγωγική αξία του μύθου βλ. Μερακλής, Μ.Γ. (2001) και Κοντάκος, Αν. (2003).

⁶ Οι μύθοι του Αισώπου παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς καταλήγουν πάντα σε κάποιο επιμύθιο με διδακτικό περιεχόμενο το οποίο ενώ αρχικά δείχνει να αμφισβητεί την υπάρχουσα κατάσταση, εντούτοις καταλήγει σε μία αποδοχή και ισορροπία (Καντάκος, 2003).

⁷ Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.evprattein.gr/index.php/2011-06-03-09-41-23/148-2011-07-01-08-18-21>.

Ο Αίσωπος υπήρξε ένας κατεξοχήν λαϊκός ήρωας, με κύριο χαρακτηριστικό της εξωτερική ασχήμια η οποία, ωστόσο, αναδεικνυε περισσότερο την ευφυΐα του στο πλαίσιο του δίπολου δύσμορφος-εύστροφος (Μπλέτσα, 2010: 70). Ήταν μικρόσωμος, με δυσανάλογα μεγάλο κεφάλι, στραβά πόδια και μια χαρακτηριστική καμπούρα. Πληροφορίες και περιγραφές του Αισώπου εντοπίζονται σε αρκετές πηγές, όπως στον *Βίο του Αισώπου* που συνέταξε ο βυζαντινός λόγιος Μάξιμος Πλανούδης (12^{ος} αιώνας) και στο έργο *Μυθολογικόν σύντυπα του φιλοσόφου* του Ανδρεόπουλου (2012).

Το θάρρος του και η τόλμη να τα βάζει με όποιον θεωρούσε πως παρανομεί ή βλάπτει το κοινό καλό ήταν τα σημεία του χαρακτήρα του που του στοίχισαν τη ζωή. Ερχόμενος αντιμέτωπος με τους ιερείς των Δελφών και την απληστία τους, παγιδεύτηκε και στη συνέχεια καταδικάστηκε σε θάνατο πέφτοντας από την κορυφή του Παρνασσού. Παρόλο τον άδικο και βίαιο θάνατό του, τα έργα του παρέμειναν αθάνατα στην ελληνική και παγκόσμια γραμματεία εξαιτίας του ηθικοδιδασκτικού, συμβολικού, αλληγορικού, επιμορφωτικού και διασκεδαστικού χαρακτήρα τους.

Κατά τον Μερακλή (1987), ο Αίσωπος εκλαμβάνεται ως ο εκπρόσωπος μιας κοσμοθεωρίας ριζικά αντιτιθέμενης προς αυτή των ηρωικών (αριστοκρατικών) τάξεων και ως ενσάρκωση μιας πρακτικής αντίληψης για τη ζωή, μιας αγροτικής εξυπνάδας και οξύνοιας. Έτσι και ο μύθος αποδείχτηκε, με τη συντομία, την απλότητα και την καθαρότητά του, ως το ανάγνωσμα που ταίριαζε σε πλατύτατα κοινωνικά στρώματα.

Κατά τον Κακριδή (1987) εξάλλου, Αίσωπο είχαν ονομάσει οι Έλληνες τον τύπο του θυμόσοφου αγράμματος, που κατήσχυνε τους σοφούς και γύρω από το πρόσωπό του συγκέντρωναν με το πέρασμα του χρόνου και πλήθος, άσχετων με αυτόν ιστοριών.

Οι μύθοι του είχαν ως φαινομενικό σκοπό να καταδείξουν την ανοησία και την αδυναμία των ανθρώπων. Κατά τον 1^ο αιώνα μ.Χ., οι γραπτές εκδοχές των προγενέστερων και προφορικών διαδομένων αισώπειων μύθων άρχισαν να αποκτούν ένα συμπερασματικό παροιμιακό ηθικό δίδαγμα (ή επιμύθιο), το οποίο εκφραζόταν με σαφήνεια στο τέλος της αφήγησης και είχε ως στόχο να προβάλλει το παιδαγωγικό μήνυμα της ιστορίας, με άλλα λόγια τη γενίκευση της ιδέας του μύθου (Κακριδής, ό.π.).

Υπάρχουν δεκάδες εκδόσεις των μύθων του Αισώπου στην ελληνική παιδική λογοτεχνική βιβλιογραφία⁸. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα πολυεπίπεδης διδακτικής προσέγγισης με βάση τις προτεινόμενες καινοτόμες παρουσιάσεις του αισώπειου λόγου⁹.

2. β. Ο Ιβάν Αντρέγιεβιτς Κριλόφ και οι μύθοι του

Ο Ιβάν Κριλόφ υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους μυθοποιούς και χαρακτηρίστηκε ως «Εθνικός Ποιητής της Ρωσίας». Με τους μύθους του καθιερώθηκε στην ιστορία της ρωσικής λογοτεχνίας. Ως «παππού Κριλόφ», τον παρουσιάζουν οι Ρώσοι γονείς στα παιδιά τους όταν τους πρωτοδιαβάζουν στην προσχολική ακόμα ηλικία τους μύθους του (Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, 1999).

⁸ Βλ. BiblioNet, υπηρεσία του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου.

⁹ Εκδόσεις Μεταίχμιο για τον Αίσωπο. **Πρωτοτυπία:** CD με τραγούδια. Εκδόσεις Μίνωας για τον Αίσωπο. **Πρωτοτυπία:** τα e Bookς. **Σημαντική διδακτική πρόταση:** Οι Μύθοι του Αισώπου σε κόμικς (πρώτο και δεύτερο άλμπουμ) Τάσου Αποστολίδη, Κώστα Βουτσά, εκδόσεις Α.Σ.Ε.

Τον αποκάλεσαν «Ρώσο Λαφονταίν», αν και πιο γνωστός έμεινε το προσωνύμιο «Ρώσος Αίσωπος».

Γεννήθηκε στη Ρωσία, το 1768. Ο πατέρας του ήταν στρατιωτικός, ενώ η μητέρα του μοιρολογίστρα σε σπίτια πλουσίων. Δεν φοίτησε σε κάποιο σχολείο, αλλά μελετούσε μόνος του. Ο Κριλόφ ήταν ένας εκκεντρικός, πολύ αγαπητός ωστόσο άνθρωπος, συμπαθής και με χιούμορ.

Σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών μετέφρασε για πρώτη φορά μύθο του Λαφονταίν (Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, 2006: 413-414). Στη συνέχεια, έγραψε την κωμική σειρά «Η Καφετζού», ακολούθησαν δύο τραγωδίες, δύο κωμικές όπερες και δύο κωμωδίες. Ασχολήθηκε επίσης με την συγγραφή σατιρικών φύλλων, κλασικών τραγουδιών και εξέδωσε δύο σατιρικά περιοδικά, το 1789 με τίτλο «Αλληλογραφία των Πνευμάτων» και το 1791 τον «Παρατηρητή».

Έχοντας ως πρότυπό του τον Αίσωπο και τον Λαφονταίν, άρχισε από το 1805 και μετά, να γράφει τους πρώτους μύθους του. Καταπιάστηκε με μύθους που έχουν ως ήρωες ανθρώπους αλλά και μύθους που έχουν ήρωες ζώα. Οι μύθοι του χαρακτηρίζονται από απλότητα και μέσα από αυτούς περνάει τις αρετές του να είσαι ολιγαρκής, να υπολογίζεις, να μην υπόσχεσαι ό,τι δεν μπορείς να πραγματοποιήσεις, να δυσπιστείς στους νεοτερισμούς. Ο Μήτσος Αλεξανδρόπουλος (1978: 41) γράφει για τους μύθους του Κριλόφ: «Ο μύθος στον Κριλόφ ήταν η μικρή μορφή όπου καταστάλαξε ένα μεγάλο σατιρικό ταλέντο».

Με αφορμή τον εορτασμό των 50 χρόνων της παρουσίας του Κριλόφ στην λογοτεχνική ζωή, ο σπουδαίος για τη ρωσική γραμματεία, ποιητής και μεταφραστής της «Οδύσσειας» Β. Ζουκόφσκι, διαπίστωσε ότι «τα ποιητικά διδάγματα της σοφίας του» έχουν ήδη γίνει λαϊκές παροιμίες θα ζήσουν μαζί με τον λαό (Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, 1999).

Τέλος ο σημαντικότερος μεταφραστής των μύθων του Κριλόφ, ο Π. Α. Αξιώτης, καταλήγει: «Μόνον έμπειρος, εμβριθής και προορατικός νους δύναται να εξεύρει μύθευμα, όπισθεν του οποίου να κρύπτηται νέα και ακλόνητος αλήθεια. Ιδού διατί τους αληθώς άξιους μυθογράφους, σοφούς ή φιλοσόφους αποκαλούσι. Και τοιούτος ήτο ο Κριλώφ» (Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, ό.π.).

Μία πρόχειρη έρευνα μας οδηγεί στη διαπίστωση ότι υπάρχει περιορισμένος αριθμός μεταφράσεων των μύθων του Κριλόφ στην ελληνική γλώσσα¹⁰.

3. Διακειμενικότητα

Η διακειμενικότητα έχει οριστεί ως η συγχρονική και διαχρονική σχέση συνύπαρξης και διαρκούς επικοινωνίας ανάμεσα στα κείμενα, που διέπει τη δημιουργία μα και την ανάγνωσή τους. Γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στο χώρο της διδασκαλίας της Παιδικής λογοτεχνίας, αφού με εργαλείο την προφορικότητα-επικοινωνία της κοινότητας λόγου των αναγνωστών ενός έργου με σημείο αναφοράς την ανίχνευση στοιχείων του μύθου του σε πολλά άλλα πρωτότυπα έργα διαχρονικά τα παιδιά «ανακαλύπτουν» τους «διαλόγους» κειμένων και υποκειμένων σε ένα ατελείωτο ταξίδι αναγνωστικής γευσισγνωσίας (Ζερβού, 2004: 165-170).

¹⁰ Κριλόφ, Ι. (1974). *Μύθοι*. Εισαγωγική κριτική μελέτη-επιλογή μύθων-απόδοση από τα ρωσικά Δημήτρης Γ. Παυλίδης. Αθήνα: Γ. Α. Αποστολοπούλου & Υιών.

Μύθοι: Ιβάν Κριλόφ. Πολτάβα και άλλα διηγήματα: Αλεξ. Πούσκιν (1984) μετάφραση Λουκάς Καστανάκης. Αθήνα: Γνώση.

3. α. Διακειμενικότητα και διαπολιτισμικός διάλογος

Η διακειμενικότητα συνδέει και ενισχύει τον διαπολιτισμό αφού τόσο όσον αφορά τα κείμενα που εισέρχονται μέσω του συγγραφέα όσο και κατά την ανάγνωση μέσω του αναγνώστη είναι συναισθηματικά και ιδεολογικά φορτισμένη (Οικονομίδου, 2000: 72). Με βάση τις αρχές της, ο αναγνώστης από κείμενο σε κείμενο εξελίσσεται και γίνεται δημιουργικότερος αφού η πράξη της ανάγνωσης οδηγεί σε δημιουργική αναχώνευση των οικείων-γνωστών στο καινούργιο κάθε φορά περιβάλλον. Ονόματα γνωστά και άγνωστα, τόποι, βιώματα τροφοδοτούν και ανατροφοδοτούν τη φαντασία μέσα από καινούργιες σχέσεις και κοινωνικοπολιτισμικά συγκείμενα. Οι εκδοχές της πρόσληψης πολλαπλασιάζονται και ο αναγνώστης εμβαθύνει στους μύθους (Σπανός, 2011).

Η Ζερβού (1996) προτείνει την εξής κωδικοποίηση ως προς τη μεθοδολογία ανάδειξης των στοιχείων της διακειμενικότητας κατά την ανάγνωση έργων παιδικής λογοτεχνίας:

- α. την εγγραφή ενός κειμένου μέσα σε ένα άλλο, υπό μορφή αποσπασμάτων ή αναφορών*
- β. τη διασκευή ενός κειμένου όπως στις περιπτώσεις των επών του Ομήρου, της Βίβλου ή μεγάλων κλασικών μυθιστορημάτων του 19ου αιώνα*
- γ. τη μεταγραφή του κειμένου το οποίο μπορεί να υπονομευθεί, να αντικρουστεί ή να αντιστραφεί εντελώς*
- δ. την πλήρη μετουσίωση ενός κειμένου, το οποίο μπορεί να γίνει κινηματογραφική ταινία, πολιτική αφίσα, γελοιογραφία ή διαφήμιση.*

Ο John Stephens προτείνει μια άλλης μορφής κωδικοποίηση, η οποία εφαρμόζεται από τη σκοπιά των κειμένων με τα οποία ένα συγκεκριμένο κείμενο μπορεί να αναπτύξει μιας μορφής διακειμενική σχέση:

- α. Με συγκεκριμένα προηγούμενα κείμενα στα οποία το δευτερογενές είτε αναφέρεται άμεσα, εγγράφοντας αποσπάσματά τους, είτε έμμεσα με απλές αναφορές σε αυτά.*
- β. Με μια γνωστή ιστορία η οποία υπάρχει σε διαφορετικές παραλλαγές, καμία από τις οποίες δεν είναι ιδιαίτερα συγκεκριμένη.*
- γ. Με ένα αρχέτυπο, όπως η αναζήτηση, ο ερημίτης, ο επίγειος παράδεισος.*
- δ. Με λογοτεχνικά είδη και λογοτεχνικές συμβάσεις: μύθους ή παραμύθια, ιστορίες με φαντάσματα. Τα είδη αυτά χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες συμβάσεις όσον αφορά το περιεχόμενό τους, τη δομή τους, τους χαρακτήρες τους ή τις συμπεριφορές που αναπαριστούν.*
- ε. Με κοινωνικά ή ιστορικά κείμενα ή περιστάσεις: αποσπάσματα από σχετικά έγγραφα, ανακοινώσεις εφημερίδων, αναφορές σε χρονολογίες, τοπωνύμια ή υπαρκτά πρόσωπα.*
- ζ. Με άλλες μορφές τέχνης: με τη ζωγραφική, τα λαϊκά τραγούδια, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση και, πρόσφατα, τη διαφήμιση.*
- η. Με μεταγενέστερα κείμενα (δηλαδή το υπό εξέταση κείμενο να λειτουργεί ως αρχικό): οι σύγχρονοι θεωρητικοί που ασχολούνται με τη διακειμενικότητα ισχυρίζονται ότι η λειτουργία της είναι αχρονική (Stephens, 1992).*

3. β. Εφαρμογή της διακειμενικότητας στη διδασκαλία μύθων του Αισώπου και του Κρίλφοφ

Α. Αίσωπος: Ο ΚΟΡΑΚΑΣ ΚΑΙ Η ΑΛΕΠΟΥ

Η αλεπού και ο κόρακας

Ένα κοράκι που έκλεψε ένα μεγάλο κομμάτι τυρί πέταξε και κάθισε ψηλά σε ένα δέντρο.

Μια αλεπού που μυρίστηκε το τυρί στάθηκε στον κορμό του δέντρου και σκεπτόταν πώς να πάρει το τυρί. Χαμογελάει πονηρά και λέει στον κόρακα.

- Αα, τι όμορφο που είσαι! Πόσο λάμπουν τα μάτια σου. Και τι όμορφα φτερά έχεις!

Είσαι τόσο όμορφο πουλί που βάζω στοίχημα ότι θα τραγουδάς και γλυκά!

- Το κοράκι καμαρώνει, κουνάει τα φτερά του από χαρά, και για να δείξει στην αλεπού και πόσο όμορφα τραγουδάει ανοίγει το στόμα του και λαλεί!

- Κρα, κρα, κρα...

Το τυρί πέφτει από το στόμα του και το παίρνει η αλεπού που γυρίζει και λέει:

-Μπορεί να έχεις φωνή, αλλά μυαλό σίγουρα δεν έχεις (<http://www.gr-se.com/Aesop/Aesop.html>).

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>Μια αλεπού που μυρίστηκε το τυρί στάθηκε στον κορμό του δέντρου και σκεπτόταν πώς να πάρει το τυρί.</p> <p>Ένα «πρόσωπο»- επιθυμούσε κάτι-ήταν απαιτητικό: τροφή-τυρί</p>	<p>Χαμογελάει πονηρά και λέει στον κόρακα.</p> <p>-Αα, τι όμορφο που είσαι! Πόσο λάμπουν τα μάτια σου. Και τι όμορφα φτερά έχεις! Είσαι τόσο όμορφο πουλί που βάζω στοίχημα ότι θα τραγουδάς και γλυκά!</p> <p>Διεκδικεί. Ξεγελά τον κόρακα.</p>	<p>- Το κοράκι καμαρώνει, κουνάει τα φτερά του από χαρά, και για να δείξει στην αλεπού και πόσο όμορφα τραγουδάει ανοίγει το στόμα του και λαλεί!</p> <p>- Κρα, κρα, κρα...</p> <p>Το τυρί πέφτει από το στόμα του και το παίρνει η αλεπού...</p> <p>Τα καταφέρνει. Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής για τον κόρακα....</p> <p>Το επιμύθιο:</p> <p>Μπορεί να έχεις φωνή, αλλά μυαλό σίγουρα δεν έχεις.</p>

Κριλόφ: ΤΟ ΚΟΡΑΚΙ ΚΑΙ Η ΑΛΕΠΟΥ

Πόσες φορές έχουν πει στον κόσμο ότι να λες ψεύτικες κολακειές είναι κακό και άσχημο, και ότι μέσα στην καρδιά του αυτός ο ψεύτης πάντα θα βρει μία γωνιά για τα ψέματά του.

Ο Θεός έστειλε στο κοράκι ένα κομμάτι τυρί. Ανέβηκε πάνω στο έλατο να φάει το πρωινό του και άρχισε να σκέφτεται διάφορα, ενώ κρατούσε στο στόμα του το τυρί. Εν τω μεταξύ, η αλεπού περνούσε από κοντά. Ξαφνικά η μυρωδιά του τυριού τη σταμάτησε. Βλέπει το τυρί και αυτό την αιχμαλώτισε. Η πονηρούλα πλησίασε το δέντρο περπατώντας στις μύτες, κάνοντας την ουρά της πέρα δώθε, ενώ το βλέμμα της είναι καρφωμένο στο τυρί, και λέει με πολύ γλυκό τρόπο «καλό μου, είσαι τόσο όμορφο. Μα

τι μάτια είναι αυτά, και η φωνή σου πρέπει να είναι αγγελική. Τραγουδήσέ μου, καλό μου, μην ντρέπεσαι. Με τέτοια εξωτερική ομορφιά, θα πρέπει να τραγουδάς πολύ καλά. Πρέπει να είσαι πουλί πρίγκιπας!». Το κοράκι ακούγοντας όλα αυτά, άρχισε να ζαλίζεται από τη χαρά του. Δε μπορούσε να πάρει ανάσα και από τα λόγια της αλεπούς φώναξε το πουλί πολύ δυνατά, στην προσπάθεια να τραγουδήσει, πέφτει το τυρί, εξαφανίζεται η αλεπού με το τυρί.

Κάνοντας χρήση των στοιχείων δομής του κειμένου, συγκεντρώνουμε και κωδικοποιούμε τα ανάλογα στοιχεία δόμησης:

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>...Εν τω μεταξύ, η αλεπού περνούσε από κοντά. Ξαφνικά η μυρωδιά του τυριού τη σταμάτησε. Βλέπει το τυρί και αυτό την αιχμαλώτισε. Η πονηρούλα πλησίασε το δέντρο περπατώντας στις μύτες, κάνοντας την ουρά της πέρα δώθε, ενώ το βλέμμα της είναι καρφωμένο στο τυρί.</p> <p>Ένα «πρόσωπο»-επιθυμούσε κάτι-ήταν απαιτητικό: τροφή-τυρί.</p>	<p>...λέει με πολύ γλυκό τρόπο «καλό μου, είσαι τόσο όμορφο. Μα τι μάτια είναι αυτά, και η φωνή σου πρέπει να είναι αγγελική. Τραγουδήσέ μου, καλό μου, μην ντρέπεσαι. Με τέτοια εξωτερική ομορφιά, θα πρέπει να τραγουδάς πολύ καλά. Πρέπει να είσαι πουλί πρίγκιπας!».</p> <p>Διεκδικεί. Ξεγελά τον κόρακα.</p>	<p>...Το κοράκι ακούγοντας όλα αυτά, άρχισε να ζαλίζεται από τη χαρά του. Δε μπορούσε να πάρει ανάσα και από τα λόγια της αλεπούς φώναξε το πουλί πολύ δυνατά, στην προσπάθεια να τραγουδήσει, πέφτει το τυρί, εξαφανίζεται η αλεπού με το τυρί.</p> <p>Τα καταφέρνει. Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής για τον κόρακα....</p> <p>Το επιμύθιο:</p> <p>Μπορεί να έχεις φωνή, αλλά μυαλό σίγουρα δεν έχεις.</p>

B. Αίσωπος: ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ ΚΑΙ Ο ΛΑΓΟΣ

Ένα λιοντάρι βρήκε ένα λαγό να κοιμάται. Ετοιμάστηκε να τον αρπάξει, όταν είδε να περνάει ένα ελάφι. Άφησε τότε το λαγό κι άρχισε να το κυνηγάει. Ο λαγός ξύπνησε από το θόρυβο, τινάχτηκε όρθιος και το έβαλε στα πόδια. Το λιοντάρι, αφού κυνήγησε αρκετή ώρα το ελάφι και δεν μπόρεσε να το πιάσει, γύρισε πίσω στο μέρος όπου είχε αφήσει το λαγό, είδε όμως ότι ο λαγός είχε φύγει. «Καλά να πάθω», είπε τότε στον εαυτό του, «αφού παράτησα το σίγουρο και θέλησα να κυνηγήσω ένα μεγαλύτερο ζώο, αλλά καθόλου σίγουρο».

Και μία άλλη εκδοχή...με, πολύτιμο για την περίπτωση, διατυπωμένο επιμύθιο.

ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ ΚΑΙ Ο ΛΑΓΟΣ

Ένα λιοντάρι συνάντησε τυχαία ένα λαγό που κοιμόταν και σκόπευε να τον καταβροχθίσει. Στο μεταξύ όμως, μόλις είδε ένα ελάφι που περνούσε, άφησε το λαγό και κυνήγησε το ελάφι. Ο λαγός όμως ξύπνησε από το θόρυβο κι έφυγε. Το λιοντάρι αφού κυνηγούσε το ελάφι για πολλή ώρα, όταν κατάλαβε ότι δε θα τα κατάφερνε, επέστρεψε στο λαγό. Αφού δεν τον βρήκε κι αυτόν γιατί είχε φύγει, είπε: «Αλλά βέβαια, δίκαια το έπαθα αυτό, γιατί όταν άφησα την τροφή από τα χέρια μου, έκρινα ότι είχα μεγαλύτερη ελπίδα».

Με τον ίδιο τρόπο μερικοί άνθρωποι, όταν δεν αρκούνται στα λίγα κέρδη και ελπίζουν να κατακτήσουν περισσότερα, χάνουν από τα χέρια τους κι αυτά που έχουν.

(μεταφράσεις μύθων του Αισώπου: Ιστολόγιο Α1 τάξης του 2ου Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, κατά τη σχολική χρονιά 2008-2009 στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών).

Κάνοντας χρήση των στοιχείων δομής του κειμένου, συγκεντρώνουμε και κωδικοποιούμε τα ανάλογα στοιχεία δόμησης.

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>Ένα «πρόσωπο»- επιθυμούσε κάτι-ήταν απαιτητικό: τροφή</p> <p>Ένα λιοντάρι συνάντησε τυχαία ένα λαγό που κοιμόταν και σκόπευε να τον καταβροχθίσει.</p> <p>Απέρριψε την πρώτη επιλογή..</p> <p>Ετοιμάστηκε να τον αρπάξει, όταν είδε να περνάει ένα ελάφι. Άφησε τότε το λαγό κι άρχισε να το κυνηγάει.</p>	<p>Εκλογικεύεται. Υπερισχύει η επιθυμία των απαιτήσεων.</p> <p>Το λιοντάρι, αφού κυνήγησε αρκετή ώρα το ελάφι και δεν μπόρεσε να το πιάσει, γύρισε πίσω στο μέρος όπου είχε αφήσει το λαγό,</p>	<p>Συμβιβάζεται... Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής.</p> <p>...γύρισε πίσω στο μέρος όπου είχε αφήσει το λαγό, είδε όμως ότι ο λαγός είχε φύγει. «Καλά να πάθω», είπε τότε στον εαυτό του, «αφού παράτησα το σίγουρο και θέλησα να κυνηγήσω ένα μεγαλύτερο ζώο, αλλά καθόλου σίγουρο».</p> <p>Με τον ίδιο τρόπο μερικοί άνθρωποι, όταν δεν αρκούνται στα λίγα (κέρδη) και ελπίζουν να κατακτήσουν περισσότερα, χάνουν από τα χέρια τους κι αυτά που έχουν.</p>

Κριλόφ: Η ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΗ ΝΥΦΗ

Μια νύφη έψαχνε αρραβωνιαστικό αλλά είχε και απαιτήσεις. Ήθελε να είναι και όμορφος και έξυπνος να έχει και πολλά λεφτά, να τον σέβονται όλοι, να είναι και πολύ νέος.

(Η κοπέλα ήταν αρκετά όμορφη)

Ήθελε όμως να την αγαπά αυτός και να μη ζηλεύει. Ήταν τυχερή αυτή, γιατί υπήρχαν πάρα πολλοί νεαροί που την ήθελαν. Οι περισσότεροι ήταν πλούσιοι. Αλλά αυτή είχε πολύ υψηλές απαιτήσεις. «Αυτοί, για κάποιες άλλες είναι καλοί, για μένα είναι ένα τίποτα». Ο ένας δεν είχε λεφτά, τον άλλο δεν τον σέβεται κανείς, ο τρίτος έχει μεγάλη μύτη, ο τέταρτος έχει πολλά φρύδια.. Όλο έβρισκε δικαιολογίες.

Έτσι πέρασαν σιγά-σιγά δυο χρόνια. Άρχισαν να έρχονται άλλοι και λέει αυτή: «Τι να επιλέξεις από αυτούς τους περιέργους τύπους! Λες και είναι ανάγκη να παντρευτώ, αφού και έτσι όπως είμαι τώρα, είμαι μια χαρά. Τη μέρα είμαι χαρούμενη, τη νύχτα κοιμάμαι ήσυχα. Ακούγοντας όλα αυτά οι νεαροί, άρχισαν να έρχονται όλο και πιο λίγοι. Περνά ακόμη ένας χρόνος και η κοπέλα είχε μεγαλώσει αρκετά. Και τώρα βλέπει πως οι φίλες της είναι παντρεμένες πλέον. Η μια παντρεμένη, η άλλη αρραβωνιασμένη, ενώ αυτή θαρρείς και την ξέχασαν. Μέσα στην καρδιά της μπήκε κρυφά η μελαγχολία. Και ο καθρέφτης άρχισε να δείχνει ότι ο χρόνος της έκλεβε την ομορφιά σιγά-σιγά. Τη μια δεν υπήρχε η κοκκινάδα στα μάγουλα, την άλλη η ζωηράδα στα μάτια, την άλλη δεν υπήρχε η χαρά γενικά (τα λακάκια χάθηκαν). Άρχισαν να ασπρίζουν τα μαλλιά της. Κάποτε οι νεαροί γύρω της ήταν πάρα πολλοί, και τώρα κανένας, και σκέφτεται ότι πρέπει να παντρευτεί κάποια στιγμή χωρίς να έχει τέτοιες απαιτήσεις και κοιτά τους άντρες με άλλο μάτι πλέον, ενώ η καρδιά της έλεγε τα ίδια. Και για να μην πεθάνει μόνη της πριν μαραθεί τελείως, τον πρώτο που ήρθε να τη ζητήσει, τον παντρεύτηκε και ήταν και ανάπηρος!

Κάνοντας χρήση των στοιχείων δομής του κειμένου συγκεντρώνουμε και κωδικοποιούμε τα ανάλογα στοιχεία δόμησης:

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>Μια νύφη έψαχνε αρραβωνιαστικό αλλά είχε και απαιτήσεις.</p> <p>Ένα πρόσωπο-επιθυμούσε κάτι-ήταν απαιτητικό: γάμο με πρόσωπο ιδιαίτερων χαρακτηριστικών</p> <p>Ο ένας δεν είχε λεφτά, τον άλλο δεν τον σέβεται κανείς, ο τρίτος έχει μεγάλη μύτη, ο τέταρτος έχει πολλά φρύδια.. Όλο έβρισκε δικαιολογίες.</p> <p>Απέριπτε τις επιλογές.</p>	<p>...σκέφτεται ότι πρέπει να παντρευτεί κάποια στιγμή χωρίς να έχει τέτοιες απαιτήσεις</p> <p>Εκλογικεύεται. Υπερισχύει η επιθυμία των απαιτήσεων.</p>	<p>Και για να μην πεθάνει μόνη της πριν μαραθεί τελείως, τον πρώτο που ήρθε να τη ζητήσει, τον παντρεύτηκε και ήταν και ανάπηρος!</p> <p>Συμβιβάζεται... Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής.</p> <p>Με τον ίδιο τρόπο μερικοί άνθρωποι, όταν δεν αρκούνται στα λίγα (κέρδη) και ελπίζουν να κατακτήσουν περισσότερα, χάνουν</p>

		<i>από τα χέρια τους κι αυτά που έχουν.</i>
--	--	---

Γ. Αίσωπος: Η ΒΕΛΑΝΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΛΑΜΙΑ

Μια ανεμοθύελλα ξερίζωσε μια βελανιδιά που ήταν στην όχθη ενός ποταμού και τα ορμητικά νερά την παρέσυραν μέχρι που σκάλωσε σε κάτι καλάμιές. Η βελανιδιά παραξενεύτηκε πολύ που τα καλάμια ήταν ακόμα στη θέση τους, ύστερα από τόσο δυνατό αέρα και ρώτησε ένα καλάμι να μάθει πώς τα κατάφεραν.

- Σκύψαμε τα κεφάλια μας μέχρι που να περάσει η ανεμοθύελλα, απάντησε το καλάμι.

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>...τα καλάμια ήταν ακόμα στη θέση τους, ...</p> <p>Ένα «πρόσωπο»-επιθυμούσε κάτι-την επιβίωση (το καλάμι).</p>	<p>Σκύψαμε τα κεφάλια μας μέχρι που να περάσει η ανεμοθύελλα</p> <p>Διεκδικεί την επιβίωσή του.</p>	<p>...τα καλάμια ήταν ακόμα στη θέση τους, ...</p> <p>Τα καταφέρνει.</p> <p>Μια ανεμοθύελλα ξερίζωσε μια βελανιδιά που ήταν στην όχθη ενός ποταμού και τα ορμητικά νερά την παρέσυραν...</p> <p>Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής για τη βελανιδιά....</p> <p>Το επιμύθιο:</p> <p><i>Σκύψαμε τα κεφάλια μας μέχρι που να περάσει η ανεμοθύελλα.</i></p>

Κριλόφ: Η ΒΕΛΑΝΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΛΑΜΙ

Μια φορά κι έναν καιρό, η βελανιδιά με το λεπτό καλάμι άρχισαν μια συζήτηση.

«Στ' αλήθεια είσαι πάρα πολύ αδύνατο. Το σπουργίτι είναι πιο βαρύ από σένα. Αν φυσήξει ελάχιστα και κάνει μικρά κύματα, εσύ θα κουνιέσαι και θα σκύψεις τόσο πολύ, σαν ορφανό που δε θα μπορεί κανείς να σε κοιτά, ενώ εγώ όπως τα όρη στον Καύκασο, κρύβω τη λάμψη του ήλιου, επίσης κόβω το δυνατό άνεμο και τις αστραπές και κάθομαι ίσια και καμαρωτά. Ό,τι είναι για σένα ο πολύ δυνατός άνεμος, για μένα είναι παιχνιδάκι. Τουλάχιστον να μπορούσες να μεγαλώνεις κοντά στη σκιά μου, να σε

προστατεύω από τον άσχημο καιρό, αλλά η φύση για τέτοιους σαν κι εσένα έχει επιλέξει να βρίσκονται στην ιδιοκτησία του Αιόλου».

«Είσαι πάρα πολύ καλόψυχη» απάντησε το καλάμι, «αλλά μη σε απασχολώ πολύ εγώ, δε φοβάμαι για τον εαυτό μου στο δυνατό άνεμο, αφού λυγίζω πολύ αλλά δε σπάω. Είναι αλήθεια ότι ο δυνατός άνεμος δε μπορεί να σου κάνει τίποτα και από τα χτυπήματά του δε δείλιασες ποτέ». Μόλις το είπε αυτό το καλάμι, από το βορρά ξαφνικά με δυνατή βροχή και χαλάζι, έρχεται κακοκαιρία. Η βελανιδιά κρατιόταν ενώ το καλάμι είχε κολλήσει στο χώμα. Ο άνεμος έγινε πιο δυνατός. Βούιζε δυνατά και ξερίζωσε αυτό που το κεφάλι του πάντα έφτανε στον ουρανό και τώρα ήταν με την πατούσα στον κόσμο των σκιών.

Ποιο είναι το πρόβλημα στο μύθο;	Προτείνονται λύσεις; Ποιες;	Ποια είναι η κατάληξη του προβλήματος;
<p>...είσαι πάρα πολύ αδύνατο...</p> <p>Ένα «πρόσωπο»-επιθυμούσε κάτι-την επιβίωση (το καλάμι).</p>	<p>...δε φοβάμαι για τον εαυτό μου στο δυνατό άνεμο, αφού λυγίζω πολύ αλλά δε σπάω.</p> <p>Διεκδικεί την επιβίωσή του.</p>	<p>...από το βορρά ξαφνικά με δυνατή βροχή και χαλάζι, έρχεται κακοκαιρία.</p> <p>το καλάμι είχε κολλήσει στο χώμα.</p> <p>Τα καταφέρνει.</p> <p>...ξερίζωσε αυτό που το κεφάλι του πάντα έφτανε στον ουρανό και τώρα ήταν με την πατούσα στον κόσμο των σκιών.</p> <p>Η λύση δεν θεωρείται επιτυχής για τη βελανιδιά....</p> <p>Το επιμύθιο:</p> <p>Σκύψαμε τα κεφάλια μας μέχρι που να περάσει η ανεμοθύελλα.</p>

Συμπερασματικά σημειώνουμε ότι και στις τρεις περιπτώσεις συν-ανάγνωσης μύθων του Αισώπου και του Κριλόφ, είτε πρόκειται για μύθους με πρωταγωνιστές ζώα ή φυτά είτε πρόκειται για μύθους που δεν παρουσιάζουν εμφανείς ομοιότητες στο επίπεδο των «δρώντων» προσώπων (περίπτωση Γ), προκύπτουν τα σημεία της διακειμενικότητας με τρόπο που ουσιαστικά υποστηρίζουν τον «διάλογο» μεταξύ των μύθων και επομένως την ικανοποίηση στόχων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Για

τον λόγο αυτό, ο συγκεκριμένος τρόπος συν-ανάγνωσης μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό διδακτικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρόπουλος, Μ. (1978). Η ρωσική λογοτεχνία. Ιστορία σε τρεις τόμους. Από τον 11ον αιώνα μέχρι την επανάσταση του 1917, τ. 2. Αθήνα: Κέδρος.
- Ανδρέοπουλος, Α. *Μυθολογικόν σύντυπα του φιλοσόφου* (μτφρ. Μπλάνας Γ.). Διαθέσιμο στο http://users.uoa.gr/~nektar/history/tributes/aesop%27s_fables/syntipas_translation.htm/Προσπελάστηκε στις 2/10/2012.
- Ζερβού, Α. (1996). *Ο συγγραφέας, ο ήρωας κι ο αναγνώστης: Το παιχνίδι της εναλλαγής των αναγνώσεων στην Παιδική Λογοτεχνία*. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, τ.11, αφιέρωμα: Αναγνώστες και Αναγνώσεις. Θεωρία- Πράξη- Έρευνα, Αθήνα: Πατάκη.
- Ζερβού, Α. (2004). *Στη χώρα των θαυμάτων. Το παιδικό βιβλίο ως σημείο συνάντησης παιδιών-ενηλίκων* (2^η έκδ.). Αθήνα: Πατάκη.
- Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σ. (1999). *Ιβάν Κριλόφ, Η Ρωσία έχει το δικό της Αίσωπο*. Εφημερίδα το ΒΗΜΑ, 18/07/1999, σελ.: Β09, Κωδικός άρθρου: Β12640Β091, ID: 169252.
- Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σ. (2006). *Η ρωσική λογοτεχνία στην Ελλάδα-19^{ος} αιώνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κακριδής, Ι.Θ. (1987). *Αίσωπου Βίος: Επιθεώρηση της Παιδικής Λογοτεχνίας, μύθοι και μυθοποιοί*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Καρακάντζα Ε. (2004). *Αρχαίοι Ελληνικοί Μύθοι*. Ο θεωρητικός λόγος του 20ού αιώνα για τη φύση και την ερμηνεία τους. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κοντάκος Αν. (2003). *Μύθοι και Εκπαίδευση: Προτάσεις για μια Παιδαγωγική του Μύθου*. Κείμενα Παιδείας-3. Αθήνα: Ατραπός.
- Lenaghan, R.T. (1967). *Caxton's Aesop*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Μερακλής, Μ.Γ. (1987). *Το Αισώπειο ζήτημα*. Αθήνα: Παπαδημητρίου.
- Μερακλής, Μ.Γ. (2001). *Παιδαγωγικά της Λαογραφίας*. Αθήνα: Ιωλκός.
- Μπλέτσα, Μ. (2010). *Διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στη βιομαθητική μάθηση και σε πτυχές της γνωστικής ανάπτυξης στη νηπιακή ηλικία*. Πτυχιακή εργασία. Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.
- Norton, Donna. (2007). *Μέσα από τα Μάτια ενός Παιδιού*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Οικονομίδου, Σ. (2000). *Χίλιες και Μία Ανατροπές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ράπτης, Δ. (2008). *Η Παιδαγωγική και Διδακτική σημασία των λαϊκών αφηγήσεων στη σύγχρονη μαθησιακή διαδικασία*. Παιδαγωγική - Θεωρία και πράξη Τεύχος 2. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.pedagogy.gr%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F18%2Fpdf&ei=HsjOUsXsLJHHswatqYDACQ&usq=AFQjCNGA41zUljL8zae0JIiONb9u5C_bjg&bvm=bv.59026428.d.Yms. Προσπελάστηκε στις 29/09/2012.
- Σπανός, Ι.Γ. *Η αισθητική της πρόσληψης στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας: Θεωρία και Πράξη*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.gspanos.gr/uploads/articles/Didaskalia_se_taksis_anagnostika_anomiogenis.pdf.

Stephens, I. (1992). *Language and Ideology in Children's Fiction*. Longman.
Χαλκιά, Κ., Κλωνάρη, Κ., Θεοδορίδης, Μ. (2000). *Η αξιοποίηση του «μύθου» στη Διδακτική των Φυσικών Επιστημών*. Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Η Διδακτική των Φυσικών Επιστημών και η Εφαρμογή Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση», Κύπρος.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

<http://www.evprattein.gr/index.php/2011-06-03-09-41-23/148-2011-07-01-08-18-21>

<http://www.gr-se.com/Aesop/Aesop.html>

http://www.nea-acropoli.gr/index.php?option=com_content&view=article&catid=63:2008-03-23-17-33-36&id=217:2008-03-24-16-39-23&Itemid=100